

Sinka Annamária

Történetek a Másik szemével

Lovas Ildikó: Spanyol menyasszony

Lovas Ildikó 2007-ben megjelent könyve, a *Spanyol menyasszony* több szempontból is különleges olvasnivaló. S ebben nagy szerepet játszik a jól felépített narráció, a regényben felvonultatott eszköztár precizitása, a különlegesen feldolgozott cselekmény.

A regényt a felszínen két teljesen különböző, egymással leginkább motivikusan érintkező történet-szál építi fel. Sajátos ritmust adva váltakozik a 80-as években Szabadkán felcseperedő magyar gimnazista, majd egyetemista lány egy csomópont köré tekeredő éntörténete Csáth Géza feleségének utolsó időszakával. A két történet mély rétege azonban nagyon is hasonló: mind a kamasz lányt, majd fiatal felnőtt nőt központba helyező történet-szál, mind Jónás Olga képzeletbeli naplója leginkább a két nő identitáskeresésére helyezi a hangsúlyt, s hozzátehetjük, ez a keresés a Szerbiában élő fiatal magyar értelmiségi nézőpontját is magában rejt.

Az egyetlen mondatból álló első fejezet – „Én, azt hiszem, lényegileg még szűz vagyok.” – központivá emelt, többször is megismétlődő mondata mindkét történetben sajátos fókuszpontot kínál. S itt természetesen nem pusztán a szüzesség fizikai elvesztéséről vagy meglétéről van szó, hanem az önazonosság megtalálásának sajátosan női megoldásrendszerére, eszköztárára kell gondolnunk. A regényben hangsúlyos cselekményszálak igen eltérő végződéssel, kicsengéssel, sajátosan teljesítik a Bildungsroman legfontosabb műfaji jellemzőit: a két főhős egy naivabb állapotból, különböző fázisokon keresztül jut el önmaga, környezete teljesebb megismeréséig.

Az esküvői ruhájában feszengő fiatal lány mögött a 80-as évek aprólékosan felidézett háttéré áll. Számára a tárgyi valóságot a Sarah Kay-ruhák, Misa mackó, Darnyi Tamás iránt érzett platói rajongása, Diana Ross és a Queen slágerei adják. Míg Jónás Olga mindennapjait az 1910-es évek keretezik: Brenner József, a zseniális férj szadista, paranoid hajlamai, a kábítószer látható rombolása, a végrendelet, a cselédek állandó jelenléte s kislánya törekeny, kiszolgáltatott lényé. De ez a különbség csak a felszínen markáns. A két nő a saját, némiképp előre determinált helyét próbálgatja.

Más hangsúllyal és háttérrel, de mindketten szembesülnek a házasságon keresztül vezető új identitás nyújtotta fizikai, szellemi korlátokkal. Az én határainak keresése egyetemes, viszont a keretet jelentő történeti, irodalomtörténeti, művelődéstörténeti háttér egyértelműen köti a két szálat az 1910-es, ill. a 80-as évek tárgyi valóságához.

A szerző több ponton szisztematikusan követi a 19. század nagy népszerűségnek örvendő műfaját. A cím alatt lévő műfaji megjelölés, a *lány, regény* sajátos helyesírása sem öncélú: a beékeltséget diszkréten jelzi a kortárs regényekre jellemző megoldásokat, műfaji változásokat. A cím, a regény motívumaihoz köthető asszociációk, a terjedelmes, összefoglaló jellegű fejezetcímek jól mutatják a *Spanyol menyasszony* pretextusokhoz fűződő kapcsolatát: a fiatal lány zavart feszengése, a fehér ruhával felöltött új identitás kényelmetlen terhei egyértelműen Charlotte Brontë¹ regényét idézik fel.

1 A *Jane Eyre* – csakúgy, mint jó néhány a 19. században íródott regény – kánonban betöltött pozíciója az 1960-as évektől kezdve markánsan átértékelődött. Hangsúlyossá vált az eredeti történetek más szempontú feldolgozása, folytatása.

S az allúzió kapcsán érdemes egy kis irodalomtörténeti kitérőt tennünk. Az angolszász feminista irodalomkritika² régóta kitüntetett figyelemmel kíséri azokat a műveket, amelyek korábbi, a kánonhoz szervesen kötődő regények újraírására, az eredetileg marginális női szereplők markáns kiemelésére vállalkoznak. Az újraírt regények egyik kulcsfogalmává a szóhoz nem jutó, néma *Másik* nézőpontja vált. Ezek a művek tehát a háttérbe szoruló, kis társadalmi presztízzsel bíró, leginkább női szereplőket tolják előre, s talán érdekes adalék, *hogyan* ezek az átiratok az eredeti művek értelmezésére, olvasatára, kánonban betöltött szerepére is hatást gyakorolnak.

Jónás Olga fikatív naplójának szerepeltetésével Lovas Ildikó ebbe a problémakörbe is beelép. Bizonyos értelemben újraír: a valós eseményekhez, a gyilkossághoz, Csáth precízen vezetett naplóihoz új nézőpontot ad. A regény ezen szálát tehát a feleség additív, s kétségkívül fikatív nézőpontja a Csáth-legendához köti, most azonban Olga szemén keresztül bomlik ki fokozatosan a házasság háttere: a férfi nőkhöz, szexualitáshoz, a narkotikumokhoz való viszonya. A regénybeli figura megalkotásához a szerző beépíti az író hagyatékának hiteles jegyzékét, korabeli visszaemlékezéseket is felhasznál, de a fiatal nő, anya, feleség személyes gondolatai, érzései, hangulatai a fikció szegélyén maradnak. Ennek a felismerése azért is fontos, mert a regény gondolati rétegében az irodalmi beágyazódás irreleváns.

A két szálon futó regény, a két nő eltérő kimenetelű éntörténete alkalmat teremt egy nagyon fontos és többszörösen is árnyalt kérdés felvetésére, a konvenciótól nagyon is eltérő nézőpont érvényesítésére. Hogyan találhatja meg egy nő az áhított boldogságot, kiteljesedést, társadalmi elismerést?

A kérdésre mindkét szál hivatalos válasza a házasság, de ezen a ponton eltérő mélységű alternatívákat nyújt a regény. A kamasz lány, majd fiatal nő szerelmi csalódásai, rövid házasságának kudarca, karrierkísérlete a másik szál tragédiájának árnyékában súlytalanná válik. Sikertelen próbálkozásai folyamatosan kerülnek konfliktusba hagyományos éntelmezésével, s jut el a *'Mit ér egy nő a házasság nélkül, férfi nélkül? Értelmezhető egy nő a férfi, férj teljes negligálásával?'* kérdések felvetéséig, újragondolásáig.

A házassághoz, szerelemhez való ambivalens viszonyt jól érzékeltetik a fel-felbukkanó, gyakran a késletetés eszközével is játszó, pasztikus motívumok. A tárgyak aprólékos leírása kiemelt szerepet kap a regényben. Jól példázza ezt a címadásban is szerepet játszó – Párizsból hozatott – spanyol ruha ellentétének elhúzódo feloldása. A mindkét szálaban ciklikusan ismétlődő mondatok, illatok, szagok, képek: – a bódító levendula, a súlyos liliom, a hipermangán kínzó valósága, a fullasztó zöld selyemkendő – sajátos hangulatot teremt. Az azonos motívumok több helyen átívnak, bár a situációk különbözősége érezhetően változtatja meg a tárgyakra, kijelentésekre rakódó szimbolikus jelentést, hangsúlyt.

Az énelbeszélő hangsúlyos naivitása, a történetből szándékosan kihagyott indulatok jól ellenpontoszák Olga lényegesen összetettebb énjét, s emelik ki házasságának zavarba ejtő részeit. A férj által kikényszerített naplóolvasás Olga kínzásának egyik eszközévé degradálódik, s ő többször is megfogalmazza saját története, naplója, az élete iránti tehetetlen vágyát.

A fiatal lány sorozatos kudarca, kapcsolatainak boldogtalansága, Olga gyötrődése, a kölcsönös gonoszkodások, lelki és fizikai kínzások, majd a tragikus vég kétséget kizáróan kérdőjelezi meg a boldogságra, kiteljesedésre adott konvencionális válasz hitelességét, de legalábbis jelzik a házassághoz tapadó naiv illúziók újragondolásának szükségességét. Tágabb értelemben véve a regény mindkét szála a legitimizált társadalmi szerepekhez – nagyon tágan a kánonhoz – fűződő nézőpontunkat gazdagítja. S talán a diskurzusnak is érdekes irányt adhat, nem pusztán a *Másik* szájával szólni, hanem a szemével is látni.

Kalligram, 2007

2 Sandra M. Gilbert, Susan Gubar nevei fémjelzik ezt az irányzatot.